

פתוחות וסתומות במזוזה ובתפילין

א. פתוחות וסתומות

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ח

הלכה א

- 5 פרשה פתוחה יש לה שתי צורות,
אם גמר באמצע השיטה מניח שאר השיטה פנוי ומתחיל הפרשה שהיא פתוחה מתחלת השיטה השנייה,
במה דברים אמורים שנשאר מן השיטה ריוח כשעור תשע אותיות, אבל אם לא נשאר אלא מעט או אם
גמר בסוף השיטה מניח שיטה שנייה בלא כתב ומתחיל הפרשה הפתוחה מתחלת שיטה השלישית.
הלכה ב
- 10 פרשה סתומה יש לה שלש צורות,
אם גמר באמצע השיטה מניח ריוח כשיעור ומתחיל לכתוב בסוף השיטה תיבה אחת מתחלת הפרשה
שהיא סתומה עד שימצא הריוח באמצע,
ואם לא נשאר מן השיטה כדי להניח הריוח כשיעור ולכתוב בסוף השיטה תיבה אחת יניח הכל פנוי ויניח
מעט ריוח מראש שיטה שנייה ויתחיל לכתוב הפרשה הסתומה מאמצע שיטה שנייה,
ואם גמר בסוף השיטה מניח מתחלת שיטה שנייה כשיעור הריוח ומתחיל לכתוב הסתומה מאמצע
15 השיטה, נמצאת אומר שפרשה פתוחה תחלתה בתחלת השיטה לעולם ופרשה סתומה תחלתה מאמצע
השיטה לעולם.
- הלכות קטנות לרא"ש (מנחות) הלכות ספר תורה סימן יג
יג פרשה פתוחה לא יעשנה סתומה.
- 20 כתב ר"ת איזהו פתוחה כל שנשאר מסיום הפרשה עד סוף השיטה כשיעור ג' תיבות של ג' ג' אותיות זו
היא פתוחה. ואם לא נשאר עד סוף השיטה כשיעור הזה מניח שיטה אחת כולה חלק ומתחיל בג' זו היא
פתוחה. וסתומה כל שכתב תחילת שיטה וסוף שיטה ומניח חלק באמצע כדי לכתוב שם של שתי אותיות
או יותר זו היא סתומה. וסדורה שכתב השיטה עד חציה או עד (שליש) שלישיתה ומתחיל לכתוב בשיטה
תחתיה כנגד השיטה של עליונה זו היא סדורה. זה מצא ר"ת ז"ל בסידור קדמונים. ובמסכת סופרים
25 (פ"א) מצא איזהו פתוחה כל שלא התחיל בראש השיטה. איזו היא סתומה כל שהניח באמצע שיטה.
וכמה יניח בראש השיטה והיא נקראת פתוחה. כדי לכתוב שם של ג' אותיות. כמה יניח באמצע שיטה
והיא נקראת סתומה. כדי לכתוב שם של ג' אותיות. גמר כל הפרשה בסוף הדף צריך לשייר שיטה אחת
מלמעלה. ואם שייר מלמטה כדי לכתוב שם של ג' אותיות מתחיל מלמעלה. וכתב ר"ת דברייתא פליגא על
סידור קדמונים דלסידור של קדמונים פתוחה היא בסוף שיטה. ולמסכת סופרים פתוחה היא בתחלת
30 שיטה. ואם יניח בתחלת שיטה ובסוף שיטה יצא ידי שניהם. ובירושלמי דפ"ק דמגילה אמר פתוחה
מראשה פתוחה פתוחה מסופה פתוחה. משמע דמכל צד מיקרי פתוחה וכן מסתבר. דחלוק הפרשיות הן
שתיים אחת סתומה ואחת פתוחה הסתומה היא שהריוח שבין הפרשיות סתום מכאן ומכאן. וכל שהריוח
פתוח מצד אחד למעלה או למטה נקראת פתוחה. ואם סיים פרשה סתומה בסוף שיטה יניח שיטה חלק
ויתחיל בשיטה השלישית והוא פרשה סתומה. כיון דאין פתוחה לא בסוף שיטה ולא בתחלת שיטה
ושיטה חלק הוי כמו ריוח שבאמצע השיטה. והרמב"ם ז"ל (פ"ח מהל' ס"ת) כתב דפתוחה בסוף שיטה
35 היא פתוחה ולא הפתוחה בתחלת שיטה. ואם סיים בסוף השיטה מניח שיטה אחת חלק. וסתומה היא

באמצע או בתחלת שיטה. וכאשר כתבתי נראה עיקר דהירושלמי הוא עיקר כנגד מסכת סופרים כי מסכת סופרים נתחבר בדורות האחרונים ולא הובא מדבריו בתלמוד. וגם הסברא נותנת כן כדפרשתי לעיל:

ג. מזוזה

הלכות קטנות לרא"ש (מנחות) הלכות מזוזה סימן ה

40

ודין פרשה פתוחה ופרשה סתומה כתבתי לעיל בהלכות ס"ת (סי' יג) והאידינא נהגו להניח מעט חלק בתחלת שיטה ואחר כך מתחיל והיה אם שמוע והיינו פתוחה לפי הירושלמי ומסכת סופרים (פ"ב) ותלמודא קאמר והאידינא נהוג עלמא בסתומות כרב (הונא). ושמא סמכינן אירושלמי דפליג אגמרא דידן. ... והכי נהוג עלמא. וטוב שלא יניח כשיעור ג' אותיות בסוף השיטה וכן בראש השיטה לקיים מה שאמר והאידינא נהוג עלמא בסתומות:

45

טור יורה דעה הלכות מזוזה סימן רפח

ובהפסק שבין פ' שמע לוהיה נהגו לעשותה סתום **על כן טוב שלא להניח שלשה אותיות לא בסוף שיטה שמסיים בה שמע ולא בראש שיטה שמתחיל בה והיה** ואם עשאה פתוחה כשרה

בית יוסף יורה דעה סימן רפח

וקשה לי על דבריו דכיון שאינו מניח ריוח כשיעור שלש אותיות נמצא שאין כאן פרשה ואנן ודאי שיעור ריוח פרשה בעינן בין זו לזו ולא נחלקו אלא בצורתה אם פתוחה אם סתומה. **ולהרמב"ם ודאי צריך לשייר בתחלת שטה שמתחיל והיה ריוח כשיעור ט' אותיות שזו היא צורת סתומה לדעתו**

50

שולחן ערוך יורה דעה הלכות מזוזה סימן רפח סעיף יג

ריוח שבין פרשת שמע (דברים ו, ד - ט) לפרשת והיה אם שמוע (דברים יא, יג - כא) מצוה לעשות פרשה סתומה. ואם עשאה פתוחה, כשרה, לפי שאינה סמוכה לה בתורה.

55

שולחן ערוך יורה דעה הלכות ספר תורה סימן רעה סעיף ב

בצורת פתוחה וצורת סתומה יש מחלוקת בין הרמב"ם והרא"ש, וירא שמים יצא את כולם ויעשה בענין שבפרשה פתוחה יסיים פרשה שלפניה באמצע שיטה, וישתייר בסופה חלק כדי תשע אותיות, ויתחיל לכתוב בראש שיטה שתחתיה. ובפרשה סתומה, תמיד יסיים פרשה שלפניה בתחלת שיטה ויניח חלק כדי תשע אותיות, ויתחיל לכתוב בסוף אותה שיטה עצמה, ולא ישנה לעשות צורה אחרת לא לפתוחה ולא לסתומה, ובהכי הוי כשר בין להרמב"ם בין להרא"ש. הגה: ואם לא יוכל לכיון בכך, לא יסור מדברי הרמב"ם בזה, כי עליו סמכו האחרונים וכתבו שדבריו הם עיקר (מ"כ בשם חכם א'). ומ"מ אם נמצא ספר תורה שאינה כתובה לפי דבריו, אין לפוסלה, כי יש גדולים שיש להם סברות אחרות בזה (ר"י מינץ סימן ח').

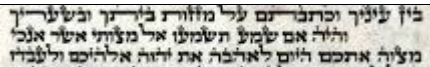
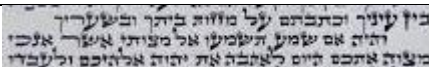
60

ש"ך יורה דעה סימן רפח ס"ק י

65

י סתומה כו'. ע"ל סי' ער"ה ס"ב איזה סתומה ומ"מ הכא במזוזה אינו יכול לעשות סתומה שכשרה אליבא דכ"ע וכמ"ש המחבר שם דהיינו שיסיים פרשה שלפניה בתחלת שטה ויניח חלק כדי ט' אותיות ויתחיל לכתוב בסוף אותה שטה עצמה כו' שהרי צריך להתחיל שטה שביעית והיה אם שמוע כו' וכמ"ש בסמוך בשם הפוסקים אלא יעשה סתומה שכשרה לדעת הרמב"ם כמ"ש הרב שם שאם לא יוכל לכוון בכך לא יסור מדברי הרמב"ם

70

מזוזה שפירדי רמב"ם	מזוזה אשכנז ט"ז
	

ג. תפילין

ספר העיטור שער א - הלכות תפילין

75 ואצטרכי לפרושא תפלין של יד אם עושה פרשיות סתומות כמזוזה או אם צריך ריוח למעלה או לא דאית למימר קדש והיה כי יביאך שהן סמוכות עושה סתומות ופתוחות כמזוזה ואי למימר מדאמרינן תפלין שבלו אין עושין מהן מזוזה שאין מורידין מקדושה כו' הא מורידין עושין ופרכינן אמאי התם סתומות הכא פתוחות ש"מ תפלין פתוחות נינהו. ואית דמפרשי מסת' מקא פריך דפתוחות נינהו ומסתב' לן מדלא איירי בגמרא בתפלין דכ"ע פתוחות נינהו דכל פרשה ופרשה עושה בדף א' ובמזוזה הוא דאיירי [דף נו טור ד] שכתובה בדף א' ואם עשאה בב' דפין פסולה כדגרסינן ר' מאיר היה כותבה בדף א' ועושה פרשיות סתומות ודייקא נמי מדאמרינן כתבן בעור א' והניחן בד' בתים יצא ואם בדף א' בעור א' בתפלין של יד לא אפשר לאנחינהו בד' בתים אלא בד' דפין היו

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן לב סעיף לו

יעשה כל פרשיותיה פתוחות, חוץ מפרשה אחרונה הכתובה בתורה שהיא והיה אם שמוע (דברים יא, יג - כא) שיעשנה סתומה, ואם שינה, פסול. (ויש מכשירים בכולם פתוחות) מהר"ם פאדו"ה סי' ע"ז בשם אורחות חיים ובי"י בשם העיטור. ובמדינות אלו נוהגים אף פרשת והיה אם שמוע בראש השיטה, כשאר הפרשיות. ולכן נהגו שפרשת קדש לי (שמות יג, א - י) והיה כי יביאך (שמות יג, יא - יז) ופרשה שמע (דברים ו, ד - ט) מתחילין בראש שיטה, ובסוף קדש לי ובסוף והיה כי יביאך מניחים חלק כדי לכתוב ט' אותיות, ובסוף שמע אין מניחים חלק, ואם מניחים הוא פחות מכדי לכתוב ט' אותיות. ופרשת והיה אם שמוע מתחילים באמצע שיטה עליונה, ומניחה לפני חלק כדי לכתוב ט' אותיות, ונמצא ששלשה פרשיות הם פתוחות בין להרמב"ם בין להרא"ש ופרשה אחרונה היא סתומה לדעת הרמב"ם.

ט"ז על שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן לב סעיף לו

והנה יש לפנינו דרך אחרת שנעשה לצאת ידי הרמב"ם והרא"ש ונקדים תחלה בהא דכתב הרמב"ם בצורה ב' דסתומה דאם לא נשאר מן השיט' כדי להניח הריוח כשיעור ולכתוב בסוף השיט' תיבה א' יניח הכל פנוי כו' ה"ה אם נעשה כן בסוף הדף שמניח חלק שאינו כשיעור ריוח שבין פרש' לפרש' דהיינו ט' אותיות וכדי כתיבת תיבה א' ומתחיל בראש הדף דהיינו ששם נותן מקום חלק פחות מכשיעור הנ"ל דזה מקרי ג"כ סתומ' דלהרמב"ם הוי טעם סתומ' בהכי כיון שאין חלק כשיעור' במקו' א' בסוף השיטה ה"ה אם תצרף לו עוד הריוח שקודם פרשה הב' בזה אמרינן כאלו נכתב תחילת פרשה השניה בסוף השיטה שיש בה חלק בסוף פרש' הראשונה ואם כן הוי סתומה גמור' משא"כ אם יש בסוף ריוח כשיעור אז הוי הפרשה אחריה ענין בפ"ע והוי פתוח' כל שמתחלת בראש השיט' וה"ה נמי בסוף הדף כן עם חלק שבראש הדף שאחריו דחד טעמא הוא ואם כן הרוצה לעשות על צד היותר נכון יעשי בדרך זה דפרש' ראשון ושני יתחיל בראש הדף ויסיים בסוף מקום חלק כדי ט' אותיות רק שפרש' הג' יתחיל ג"כ בראש הדף ויסיים פחות מכשיעור דהיינו פחות מט' אותיו' והפרש' הד' יעשי ג"כ תחלת הדף ריוח קצת עכ"פ פחו' מכשיעור נמצא שהפרש' הד' היא סתומ' לדברי הכל הן להרמב"ם דגם זה מקרי מתחיל באמצע וגם להרא"ש אין כאן פתוחה כיון שאין כאן במקום אחד חלק כשיעור' לא הוי פתוחה ... כל הנ"ל כתבתי לע"ד נכון הגם שאין להרהר על שום מנהג ח"ו מ"מ בזה כבר כתב רש"ל שאין ראוי לנהוג כן מהיום והלאה.

משנה ברורה לב ס"ק קסד

ובט"ז המציא עצה לעשותה סתומה שיצא אליבא דכו"ע דהיינו שבפרשה או"ב יעשה הכל כמו שכתוב בשו"ע רק שבפרשה שמע בסופה יניח ריוח פחות מכדי ט' אותיות קטנות וכן יניח ריוח פחות מט' אותיות

110 קטנות בתחלת פרשת והיה א"ש דע"ז שאין לה ט' אותיות במקום אחד כ"א ע"י צירוף היא נקראת סתומה לכו"ע וכ"כ בתשובת הרמ"ע מפאנו ובביאור הגר"א וכן משמע מפמ"ג שגם הוא נהג לעשות כן. ודע בדדיעבד אפילו אם שייר ריוח כט' אותיות גדולות מכל צד ג"כ כשר דלהרמב"ם היא סתומה ולהרא"ש היא פתוחה וכתבנו לעיל בס"ק קנ"ח בשם האחרוני' דהסכימו דהלכה כהיש מכשירין הנ"ל ויש מהגדולים שנהגו לעשות כן לכתחילה ונהרא נהרא ופשטיה ועיין בבה"ל :

115 ביאור הלכה סימן לב * לדעת הרמב"ם - עיין במ"ב במה שכתבנו בשם הט"ז בזה והגר"ז כתב דלכתחלה יש למנוע מלעשות כעצת הט"ז וכתב הטעם דמהרבה פוסקים מוכח דלא ס"ל כלל הסברא דצירוף [ור"ל מדכתבו שאין תקנה לעשות סתומה לד"ה וגם מה שהקשה הבי"י בהלכות מזוזה סי' רפ"ח על הא דהרא"ש והטור שם אבל א"כ יהיה ראייה מהרא"ש והטור לט"ז וע"כ דכוונתו מהאחרונים שבסימן זה שלא מצאו עצה לעשות כד"ה] וא"כ אין כאן פתוחה ולא סתומה ופסולה ומוטב לעשות כעצת השו"ע שיהיה עכ"פ כשר בדדיעבד בודאי וכן בספר מאמר מרדכי מפקפק בדינו של הט"ז מטעם דמסתפק שם אם מהני צירוף. ומ"מ בודאי אין למנוע הנהגה כהט"ז כי יש ראייה לדינו מהרא"ש והטור כמו שכתב הגר"א וכן הגאון רמ"ע מפאנו כ"כ והובא בחידושי רע"א ושאר אחרונים כמו שכתבתי במ"ב

סתומה רמב"ם	
<p>והיה אם ש"מלע תשמעו אל מצותי אשר אצטו מצוה ובכל צפושכם וצותי מטור ארצכם בעתו יורה ומלכו"ש ואספת דצ"ר ותרי ואכלת וישבעת דשמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרדתם ועל ידור בכם ועלצו את השמים ולא יהיה מטור ודאדמה לא אשר ידור צדק לכם ושמדתם את דברי אלה על לבבכם ונ ב"ן עליכם ולבדותם אתם את ב"נים לדבר גם בשבתך גם ב"תך ובשעריך למען ירבו ימיכם וימי ב"נים על האדמה אי</p>	<p>שמעו ישראל אל ידור אנד"ו ידור אדור ואהבת את ידור אנד"ו בכל לבבך ובכל צפושך ובכל מאדך והיו הדברים האלה אשר אצטו מצוה היום על לבבך ושמדתם לבבך ודברת גם בשבתך בביתך ובכרתך בדרך ובשבתך ובהומך וקשרתם לאות על ידך והיו כלמפת ב"ן עליך וכתבתם על מזוזת ב"ן ובשעריך</p>
סתומה ט"ז	
<p>והיה אם ש"מלע תשמעו אל מצותי אשר אצטו אתכם היום לאהבו ובכל צפושכם וצותי מטור ארצכם בעתו יורה ומלכו"ש ואספת דצ"ר ותרי ואכלת וישבעת דשמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרדתם ועל ידור בכם ועלצו את השמים ולא יהיה מטור ודאדמה לא תדון את יבול אשר ידור צדק לכם ושמדתם את דברי אלה על לבבכם ועל צפושכם ונ ב"ן עליכם ולבדותם אתם את ב"נים לדבר גם בשבתך גם ב"תך ובשעריך למען ירבו ימיכם וימי ב"נים על האדמה אשר צפוש ידור</p>	<p>שמעו ישראל אל ידור אנד"ו ידור אדור ואהבת את ידור אנד"ו בכל לבבך ובכל צפושך ובכל מאדך והיו הדברים האלה אשר אצטו מצוה היום על לבבך ושמדתם לבבך ודברת גם בשבתך בביתך ובכרתך בדרך ובשבתך ובהומך וקשרתם לאות על ידך והיו כלמפת ב"ן עליך וכתבתם על מזוזת ב"ן ובשעריך</p>